SUBJEKTIVNĚ VNÍMANÁ SPRAVEDLNOST U STUDENTŮ UČITELSTVÍ

SUBJECTIVELY PERCEIVED JUSTICE BY PRE-SERVICE TEACHERS

Jan Nehyba[1]

[1] Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek se zabývá formami spravedlnosti v edukačním kontextu. Nabízí vhled do spletivé problematiky typologie spravedlnosti (od distributivní až po restorativní) se zřetelem na předchozí práce v oblasti edukace v ČR. Následně představuje sebehodnotící dotazník zaměřený na měření subjektivního vnímání několika typů spravedlnosti u studentů učitelství. Prezentována je i výsledná faktorová struktura dotazníku z posledního sběru dat. Dotazník představuje nástroj pro měření několika hlavních typů spravedlnosti a je podložený výsledky explorační faktorové analýzy.

Klíčová slova: *spravedlnost, studenti učitelství, dotazník, typy spravedlnosti*

Abstract

The paper focused on types of justice in the educational context. It offers insight into the complex issues of the typology of justice (from distributive to restorative) concerning previous work in the field of education in the Czech Republic. Subsequently, it presents a self-assessment questionnaire to measure the subjective perception of several types of justice among students of education. The resulting factor structure of the questionnaire from the last data collection is also presented. A questionnaire is a tool for measuring several main types of justice and is based on exploratory factor analysis.

Keywords: *justice, pre-service teachers, questionnaire, types of justice*

1 Úvod

Příspěvek se zabývá formami spravedlnosti v edukačním kontextu. Nabízí vhled do problematiky jednotlivých typů spravedlnosti (od distributivní až po

restorativní). Následně představuje sebehodnotící dotazník zaměřený na měření subjektivního vnímání několika typů spravedlnosti u studentů učitelství. Prezentována je i výsledná faktorová struktura dotazníku z posledního sběru dat. Dotazník představuje nástroj pro měření několika hlavních typů spravedlnosti a je podložený výsledky explorační faktorové analýzy.

2 Teorie

Téma spravedlnosti je význačné v kontextu edukačních věd, například v našem prostředí se tématu intenzivně věnoval Greger (2006a, 2006 b, 2006c) a okrajově i Mareš (2017). Jedná se o rozmanité téma postihující nejrůznější úrovně, od marko roviny mezinárodní vzdělávací politiky až po mikro rovinu vztahu učitele a žáka. Vedle toho je možné odlišit i různé podoby spravedlnosti v rámci edukačního kontextu, například organizační spravedlnost (Hoy & Tarter, 2004) nebo restorativní spravedlnost (Karp & Breslin, 2001). Příspěvek vychází z kontextu konceptu spravedlnosti ve třídě (classroom justice), která je definovaná jako „vnímání spravedlnosti ohledně výsledků nebo procesů, ke kterým dochází v kontextu výuky" (Chory-Assad and Paulsel 2004, p. 254). Jde nám tak o spravedlnost primárně zaměřenou na procesy výuky a chování žáků. V tomto kontextu se zaměřujeme na to, jak tuto spravedlnost vnímají studenti učitelství ze své perspektivy.

3 Metodologie výzkumu

Na základě přehledové studie o měření spravedlnosti Colquitt a Rodell (2015) jsme od roku 2018 začali vyvíjet verzi sebehodnotícího dotazníku zaměřeného na subjektivní vnímání spravedlnosti ve vztahu k žákům u studentů učitelství. Poslední verze dotazníku vznikla na podzim 2020 a následně proběhla konečná fáze elektronického sběru dat na jaře 2021 u studentů učitelství. Dotazník má ve výsledku 26 položek, ke kterým se respondenti vyjadřují na sedmibodové škále od „Silně nesouhlasím" až po „Silně souhlasím". Po čištění dat jsme na těchto datech provedli explorativní faktorovou analýzu za pomocí softwaru R. Plné znění dotazníku, dataset, skript a výsledky analýzy jsou dostupné na GitHubu (viz Nehyba, 2021).

4 Výsledky

Výsledky explorativní faktorové analýzy z posledního sběru (jaro 2021) naznačují 4 faktorovou strukturu. Tato struktura odpovídá čtyřem typům spravedlnosti, kterými jsou procedurální spravedlnost (8 položek) a tři základní druhy distributivní spravedlnosti (spravedlnost založená na rovnosti – 6 položek, na potřebách – 6 položek a na zásluhách – 6 položek). Standardizované Cronbachovo alfa jednotlivých škál poukazuje na to, že je možné u jednotlivých škál použít součtový index a pohybuje se od 0.70 do 0.80, v rámci vyhodnocování došlo k odstranění některých položek (například faktorový náboj byl pod úroveň 0.4…). Vlastní hodnoty (eigen values) jednotlivých faktorů se pohybují od 2.08 do 3.01. Celková kumulativní variabilita dosahuje 40 %. Výsledky tak dosahují srovnatelných výstupů jako další podobné dotazníky, například Berti, Molinari, & Speltini (2010), kteří referují eingenvalue >1 a Cronbachovo alfa od .61 do .79.

5 Závěry a diskuse

Sebehodnotící dotazník zaměřený na subjektivně vnímanou spravedlnost u studentů učitelství představuje slibně se rozvíjející nástroj na měření spravedlnosti, který je podložený výsledky explorační faktorové analýzy. Další fáze vývoje předpokládají jednak provedení konfirmační analýzy na novém vzorku a případnou adaptaci dotazníku pro učitele a to nejen formou jejich sebehodnocení, ale i formou hodnocení ze strany žáků. Nicméně je zde stále otázka, zda pro kontext spravedlnosti ve třídě není vhodnější zvolit jiný typ metodologického postupu, například formou ukotvujících vinět, které by mohly postihnout i další základní typy spravedlnosti (jako jsou restorativní, interakční nebo retributivní). Díky tomu bychom mohli dostat daleko komplexnější obraz o vnímání spravedlnosti u studentů učitelství a případně i učitelů.

6 Literatura

Berti, C., Molinari, L., & Speltini, G. (2010). Classroom justice and psychological engagement: Students' and teachers' representations. *Social psychology of education*, *13*(4), 541–556.

Colquitt, J. A., & Rodell, J. B. (2015). Measuring justice and fairness. In The Oxford Handbook of Justice in the Workplace, Vol. 1, ed. R. Cropanzano, M. L. Ambrose. New York: Oxford Univ. Press.

Greger, D. (2006a). Vzdělanostní nerovnosti v teoretické reflexi. In P. Matějů & J. Straková (Eds.), (Ne)rovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice (s. 21–41). Praha: Academia. Greger, D. (2006 b). Spravedlivost vzdělávacích systémů členských států EU. In D. Greger, & V. Ježková, Školní vzdělávání: Zahraniční trendy a inspirace. Praha: Karolinum.

Greger, D. (2006c). Spravedlivost českého školského systému v mezinárodním srovnání. ORBIS SCHOLAE, *0*(1), 46–59. doi:10.14712/23363177.2018.134

Hoy, W. K., & Tarter, C. J. (2004). Organizational justice in schools: No justice without trust. *International Journal of Educational Management.*

Chory-Assad, R. M., & Paulsel, M. L. (2004a). Antisocial classroom communication: Instructor influence and interactional justice as predictors of student aggression. Communication Quarterly, *52*, 98–114.

Karp, D. R., & Breslin, B. (2001). Restorative justice in school communities. *Youth & Society*, *33*(2), 249–272.

Mareš, J. (2017). Morální distres učitelů–skrytý problém. Pedagogika, *67*(1).

Nehyba, J. (2021). Explorativní faktorová analýza: Sebehodnotící dotazník zaměřený na vnímání spravedlnosti ve vztahu k žákům u studentů učitelství. GitHub. Dostupné z https://github.com/JanNehyba/Justice.